

Sanja Vulić

Zagreb

MONOGRAFIJA O KRČKIM GOVORIMA

Iva Lukežić i Marija Turk: *Govori otoka Krka*, Libellus, Crikvenica 1998.

Suvremena se hrvatska dijalektologija općenito, te čakavologija kao njen sastavni dio, ne može pohvaliti većim brojem sintetskih radova koji se odnose na pojedini mjesni govor ili grupu govora. Stoga je monografija o krčkim govorima dviju sveučilišnih profesorica s Filozofskoga fakulteta u Rijeci i te kako dobrodošla u popunjavanju te praznine, pogotovo zato što obrađuje dijalekatno vrlo složenu, ali i vrlo zanimljivu teritorijalnu cjelinu, što najveći hrvatski otok Krk, sa svojih 68 naselja, zaista jest. Krčki su govori u knjizi opisani na fonološkoj i morfološkoj razini, a posebno je poglavlje posvećeno bogatoj krčkoj frazeologiji. Pritom se glavnina obradbe temelji na podacima prikupljenim osobnim terenskim istraživanjima samih autorica. Svojim su terenskim istraživanjem, provedenim 1991. i 1992. godine, obuhvatile čak 65 naseljenih mjesta na otoku Krku. Pritom je Iva Lukežić prikupljala građu na području oko Dobrinja i Baške, dok je svu ostalu građu prikupila Marija Turk koja je, kao izvorni govornik, i sama bila jedan od informanata za mjesto Sveti Vid-Miholjice. M. Turk je autorica uvodnoga dijela te poglavlja o fonologiji i frazeologiji krčkih govora, dok je Iva Lukežić autorica poglavlja o morfološkoj. Posljednje poglavlje, koje je svojevrsna sinteza prethodnih, djelo je obiju autorica.

Dr. Marija Turk u uvodnom se poglavlju osvrće na dosadašnja istraživanja krčkih govora. U drugom poglavlju, na temelju fonološke analize, svrstava krčke govore, koji svi pripadaju ikavsko-ekavskomu dijalektu čakavskoga narječja, u dvije cjeline koje naziva *starinački* i *doseljenički mikrosustav*. Pritom u sklopu starinačkoga sustava razlikuje njegov *arhaično-konzervativni model* i *konzervativno-inovativni model*. U sklopu dosel-

jeničkoga mikrosustava također izdvaja *konzervativniji i inovativniji model*, ali i *interferentni tip doseljeničkoga mikrosustava*. U arhaično-konzervativni model svrstava govore Omišlja, zatim Dobrinja s još 19 manjih mjesta i Vrbnika s još 3 mjesta. U konzervativno-inovativni model svrstava govore na jugu i jugozapadu otoka Krka, poimenice govore Punta, Baške, Jurandvora, Batomlja, Drage Baške i Stare Baške. Govore zapadnoga dijela otoka Krka, koji pripadaju području zvanom Dubašnica (18 manjih naselja), svrstava u konzervativniji model, a govore zapadno-jugozapadnoga dijela otoka, koji pripadaju području zvanom Šotovento (14 manjih naselja), u inovativniji model. U interferentni pak tip svrstava doseljeničke govore Njivica i Sv. Vid-Miholjica čija je interferentnost uvjetovana njihovim položajem između starinačkih govora arhaično-konzervativnoga modela i doseljeničkih govora konzervativnijega modela. Opis vokalizma navedenih sustava temelji se na prikazu refleksa poluglasa, slogotvornoga *r* i *l*, nazalnoga samoglasnika *e*, zatim refleksa jata iza palatala i refleksa prijedložno-prefiksalnoga skupa *vš* (*vš-*). U sklopu konsonantizma ponajprije je riječ o sudbini afrikata, fonemu *lj*, prijelazu dočetnoga *m>n*, o dočetnom *-l*, protetskom *j-*, zatim promjenama u sklopu suglasničkih skupova, o refleksu skupa **izš* i dočetnoga **-zje*. U sklopu akcentuacije posebna je pozornost posvećena naglasnim pomicanjima, sudbini starohrvatskog akuta i specifičnoj sjevernočakavskoj metatoniji. Među posebnostima arhaično-konzervativnoga modela izdvaja se različit refleks poluglasa (*o*, *e*, *a*), zatim različite realizacije slogotvornog *r* i *l* (sa ili bez svarabaktičkoga vokala) te stariji dvoakcenatski sustav bez starohrvatskoga akuta, ali s dobro sačuvanim prednaglasnim i zanaglasnim dužinama. Konzervativno inovativni model karakterizira još veća raznolikost refleksa slogotvornoga *l* (*l*, *u*), uz koje su moguće i različite realizacije svarabaktičkih vokala (*al*, *el*, *li*). Karakterizira ga i specifični čakavizam te stariji troakcenatski sustav koji je postupno zahvaćen promjenama. Među posebnostima prvih dvaju modela doseljeničkoga mikrosustava može se izdvojiti pojavnost fonema *lj*, noviji dvoakcenatski sustav bez starohrvatskog akuta i nenaglašanih dužina te pomak akcenta prema početnim slogovima. Ta se dva modela međusobno razlikuju ponajprije po (ne)dosljednosti pomaka akcenta s otvorene ultime te (ne)duljenju kratkoga akcenta. U interferentnom tipu autorica posebno ističe zatvoreniji izgovor vokala *e*, *o* i *a*, odnosno diftongizaciju u pojedinim govorima. Na kraju ovoga poglavlja posebno izdvaja grad Krk zbog romanske prošlosti i nepostojanja izvornog čakavskog mjesnog govora pa taj govor karakteriziraju dominantne značajke krčke čakavštine općenito, ali i snažniji utjecaj standardnoga jezika.

Podjela krčkih govora na temelju morfološke analize Ive Lukežić nešto je drukčija. Ta autorica dijeli krčke govore u tri skupine: *autohtonu starinačku*, *stariju doseljeničku* i *interferentnu*. U sklopu autohtone starinačke skupine razlikuje *arhaično-konzervativni model* i *konzervativno-inovativni model*. U sklopu stare doseljeničke skupine izdvaja *konzervativniji model s početcima dekompozicije deklinacijskih paradigmi* i *inovativniji model s dekomponiranim pluralnim dijelom deklinacijskih paradigmi*. Interferentna pak skupina sadrži glagoski inventar prve skupine, a njena podjela na dvije podskupine uvjetovana je (ne)podudarnošću sklonidbenih tipova sa sklonidbenim tipovima arhaično-konzervativnoga, konzervativno-inovativnoga i konzervativnijega modela. Gramatički opisi pojedinih modela temelje se na cjelovitoj analizi sklonidbenih paradigmi imenica i imeničkih riječi svih triju rodova, te na cjelokupnom prikazu postojećih glagolskih paradigmi. Među posebnostima arhaično-konzervativnoga modela autohtone starinačke skupine mogu se izdvojiti nastavci *-i* i *-e* u G sg. te N, A i V pl. imenica ženskoga roda, a također i nastavak *un/-um* u I sg, te posebice dualne paradigme pojedinih imenica. Posebnost je ovoga modela i nastavak *-e* u N, A i V pl. imenica muškoga roda te isključiva uporaba genitiva *česa* bez alternacije s inačicom *čega*. S konzervativno-inovativnim vežu taj model, među inim, složeni oblici pokaznih zamjenica tipa *ovajsti*, *tajsti*, *onisti*. Među razlikama se može npr. u konzervativno-inovativnom modelu izdvojiti postojanje nastavka *-e* u N, A i V pl. samo u imenica koje označuju etnik ili etnonim, npr. *Bašćane*, *Talijane*. U tom je modelu zanimljiva i uporaba prijedloga *prama* s dativom. Konzervativniji model starije doseljeničke skupine karakterizira raslojavanje deklinacijskih paradigmi što je rezultat dugotrajnoga utjecaja romanskih krčkih idioma, te čuvanje imperfekta. U tom modelu izostaju složeni oblici pokaznih zamjenica. Kao najveća specifičnost u tom je modelu izdvojeno razlikovanje nastavaka *-e* i *-u/-du* u 3. licu množine prezenta, čija je raspodjela uvjetovana muškim ili ženskim rodnom subjekta na koji se odnose. U inovativnijem je modelu također sačuvan imperfekt, a deklinacijske su paradigme još raslojenije. Na kraju se ovoga poglavlja navode osobitosti interferentne skupine.

Opće i posebne značajke frazema u krčkim govorima istražila je M. Turk. Na temelju semantičkih odnosa u krčkim frazemima svrstala je prikupljenu frazeološku građu u 10 semantičkih polja. Također se posebno osvrnula na frazeološku polisemiju, homonimiju, sinonimiju i antonimiju u krčkim govorima. Posebno je izdvojila frazeme (kao npr. *šparinjat na kanelu-točit na tapun* u značenju 'štedjeti na sitnicama, trošiti na veliko') za koje pretpostavlja da su »izrazom, osnovnom slikom i značenjem svo-

jstveni samo krčkom govornom arealu«. Pritom ostavlja otvorenom mogućnost njihova postojanja u do sada na taj način neistraženim čakavskim govorima. Ispravnost takvoga pristupa potvrđuje npr. sinonimni frazem u govorima srednje Dalmacije *na špinu točit-na tapunicu prolivat*.

Posljednje poglavlje u kojem se klasificiraju krčki govori djelo je obiju autorica. U tom se poglavlju fonološka klasifikacija Marije Turk uspoređuje s morfološkom klasifikacijom krčkih govora Ive Lukežić. Uočava se razlika u klasifikaciji dvaju graničnih govora - *njivičarskoga* i *svetovidskoga*. Polazeći od postavke da je temeljna jezična razina morfološka, daju prednost morfološki utemeljenoj klasifikaciji te predlažu zajedničku konačnu klasifikaciju krčkih govora u sklopu koje razlikuju *starinački mikrosustav*, *doseljenički mikrosustav* i *granični mikrosustav*. Starinački mikrosustav sadržava *arhaično-konzervativni model (omišaljско-dobrinjsko-vrbnički tip)* i *konzervativno-inovativni model (bašćansko-puntarski tip)*. Doseljenički mikrosustav sadržava *konzervativniji model (dubašljanski tip)* i *inovativniji model (šotoventsko-korničarski tip)*, a granični mikrosustav *njivičarski* i *svetovidski podmodel*. Ta je podjela jasno izražena i na dijalektološkoj karti krčkih govora koja je priložena na kraju knjige.

Iz svega je izloženog jasno da knjiga I. Lukežić i M. Turk otvara novo poglavlje u poznavanju krčkih govora jer su mnoge dvojbe i nepoznanice u potpunosti razriješenje. No, neprijeporna vrijednost ove knjige nije samo u iscrpnoj i znanstveno utemeljenoj analizi i klasifikaciji krčkih govora (na temelju konkretne na terenu prikupljene građe) nego i u njenom teoretskom dijelu. Naime, na početku se svakoga poglavlja na jasan i pristupačan način objašnjavaju različite gramatičke značajke, što i slabijim poznavateljima iznesene problematike omogućuje snalaženje u ovoj knjizi. Zato ta knjiga može poslužiti kao dobar jezikoslovni priručnik i neovisno o zanimanju za krčke govore.